

Kirja-arvio: Miltä yhteiskuntamme näyttää kriittisen militarismitutkimuksen näkökulmasta?

24.5.2024 / [Meeri Tiensuu](#) / [Artikkelit](#), [Arviot](#) / [Militarismitutkimus](#), [rauha](#), [Suomi](#) / 6 minuutiksi luettavaa

Sodan pauloissa on tärkeä ja tervetullut keskustelunavaus sotilaallisesta vallasta. Rohkeat näkökulmat kutsuvat lukijan tarkastelemaan normaaleina pidettyjä käytäntöjä uusin silmin. Rauhantyyön rahoituksen lakkautusten äärellä on entistä ajankohtaisempaa kysyä, millaista militarisaation vaikutusvalta Suomessa on.

Hast, Susanna & Kotilainen, Noora (toim.): *Sodan pauloissa – Militarismi suomalaisessa yhteiskunnassa*. Gaudeamus. 2024. 363 s.

Tutkijoiden **Susanna Hastin** ja **Noora Kotilaisen** toimittama kokoelmateos on ensimmäinen suomenkielinen kriittistä militarismitutkimusta esittelevä julkaisu. Se on jatkumoa Hastin ja Kotilaisen sotilaallista valtaa ja kieltä käsittelevälle [tutkimusprojektille](#), jonka puitteissa he ovat viimeisten parin vuoden aikana antaneet [useita haastatteluja medialle](#) selittääkseen militarismin käsitettä ja kriittisen militarismitutkimuksen keskeisimpiä sisältöjä.

Militarismilla ja militarisaatiolla viitataan yhteiskunnalliseen, tietoiseen sekä konstruoituun eli rakennettuun prosessiin, joka johtaa sotilaallisten tapojen ja arvojen normalisoitumiseen, ja jota on sen erityisaseman vuoksi vaikea kyseenalaistaa.

Hast ja Kotilainen ovat tutkimuksensa myötä nostaneet esiin kriittisen militarismitutkimuksen tarvetta, ja teoksen voi nähdä edistävän tieteenalan vakiintumista Suomessa. Hast ja Kotilainen [ovat jo ennen kokoelmateoksen julkaisua osoittaneet](#), että militarismin vaikutusvalta on Suomessa vahvaa eikä sitä ole Suomessa totuttu tarkastelemaan kriittisesti.

Vajaa kuukausi sitten uutisoitiin siitä, miten [rauhanjärjestöjen rahoitusta karsittiin Suomessa merkittävästi](#). Samaan aikaan [sotilasmenet nousevat](#) ennätyskellisesti niin globaalisti kuin kansallisestikin. Hastin ja Kotilaisen kysymykset suomalaisen yhteiskunnan militaristisesta luonteesta ovatkin äärettömän kaivattuja juuri tässä ajassa. Kriittisen militarismitutkimuksen näkökulmia hyödyntäen Hast ja Kotilainen kyseenalaistavat jo pitkään vallalla olevia normeja ja käytäntöjä, jotka ylläpitävät sotilaallista valtaa yhteiskunnassamme.

Kyseenalaistamisen seurauksena Hast ja Kotilainen ovat saaneet osakseen ilonpilaajien roolit: Moni saattaa nähdä heidän tekevän kiusaa puhumalla väärällä tavalla aiheesta, josta on totuttu puhumaan yhteisymmärryksessä. Teoksen ensimmäisillä sivuilla Hast ja Kotilainen keskustelevatkin saamastaan roolista ja samalla osoittavat juuri ilonpilaajuuden olevan perustavanlaatuisen syy tarkastella sotilaallista valtaa suomalaisessa yhteiskunnassa kriittisen militarismitutkimuksen valossa.

Sodan pauloissa -teos osoittaa, että kriittinen militarismitutkimus on Suomessa vielä lastenkengissä. Näin ollen teosta voidaan pitää paitsi keskeisenä myös tervetulleena avauksena sotilaallista valtaa ja käytäntöjä koskevalle akateemiselle sekä yhteiskunnalliselle keskustelulle Suomessa.

Teoksen ehdoton vahvuus on sen monipuolinen kirjoittajakaarti, joista kukin onnistuu selittämään konkreettisten esimerkkien avuin militarismin kytköksiä eri yhteiskunnan osa-alueisiin. Kirjoittajat kysyvät vaikeita ja toisinaan kipeitäkin kysymyksiä liittyen sotilaalliseen valtaan ja sen ”luonnollisuuteen” Suomessa. Kokoelmateoksen kirjoittajat ovat eri alojen tutkijoita, jotka osoittavat kriittisen militarismitutkimuksen tarjoavan tieteenrajoja ylittäviä ja ajankohtaisia näkökulmia suomalaista yhteiskuntaa koskeviin analyysiin.

Militarismin monet ulottuvuudet

Sodan pauloissa muodostuu kolmesta osasta, joista ensimmäinen esittelee teoksen keskeistä käsitteistöä, veteraaniaktivismia ja sodista kerrottuja tarinoita. Osiossa esitellään kriittisen militarismitutkimuksen kysymyksenasetteluja ja johdatellaan lukija kiinnittämään huomiota sotaan liitettäviin itsestäänselvyyksiin.

Sotatieteilijä **Ilmari Käihkön** kirjoittama luku suomalaisesta veteraaniaktivismista ja -käsityksistä nostaa esiin kiinnostavia yksityiskohtia veteraani-käsitteen määrittelystä. Liittyen. Lukiessa tulee pohtineeksi, miten käsityksemme sotaveteraaneista ja heidän nauttimastaan erityisasemasta tulevat muuttamaan Suomen nyt ollessa Naton jäsenmaa.

Teoksen toisessa osassa tarkastellaan suomalaisia instituutioita, niiden valtaa ja niihin liittyviä normeja. Osion avaa sosiaalioikeuden yliopistolehtori ja valtiosääntöasiantuntija **Pauli Rautiainen** kattava luku siitä, miten asevelvollisuus ja siihen liittyvät oikeudelliset ulottuvuudet ylläpitävät heteronormatiivista ajatusmallia sekä binääristä sukupuolijärjestystä. Rautiainen osoittaa tradition eli perinteen olevan tärkeä peruste sukupuolittuneen asevelvollisuuden oikeudelliselle ylläpitämiselle. Perinteellä perustelu antaa puitteet sille, että asevelvollisuuden lainsäädäntöä ei tarkastella kriittisesti eikä siitä käydä juuri edes keskustelua.

Samassa osiossa väitöskirjatutkija **Hải Nguyễn** jatkaa asevelvollisuuteen liittyvää kriittistä tarkastelua luvussa ”Valkoisuus, nationalismi ja asevelvollisuus. Miten armeijan harmaiden yhdenmukaisuus peittää piilevän rasismien?” Maahanmuuttajien ja rodullistettujen suomalaisten suorittama asepalvelus tuo mukanaan sosiaalista hyväksyntää, joka usein peittää alleen Puolustusvoimissa vallitsevan sitkeän rasismien ja valkoisuuden normin. Nguyễnin esiin nostamat rohkeat huomiot Puolustusvoimien nationalistisista ja

(piilo)rasistisista asenteista antavat lisää aihetta kansalliseen itsetutkiskeluun [Suomen ollessa toistamiseen yksi Euroopan rasistisimmista maista](#).

Teoksen ehdoton vahvuus on sen monipuolinen kirjoittajakaarti, joista kukin onnistuu selittämään konkreettisten esimerkkien avulla militarismin kytköksiä eri yhteiskunnan osaluoksiin. Kirjoittajat kysyvät vaikeita ja toisinaan kipeitäkin kysymyksiä liittyen sotilaalliseen valtaan ja sen ”luonnollisuuteen” Suomessa.

Teoksen viimeinen osa nostaa esiin perinteiselle militarismitutkimukselle poikkeavia näkökulmia sotilaallisesta vallasta ja sen tutkimuksesta. Tämä militarismia innovatiivisella otteella tarkasteleva osio ”Posthumaani sota ja arjen militarisaatio” sisältää viisi lukua, joissa militarismin osoitetaan ulottuvan tiiviisti myös osaksi siviilitilaa ja jokapäiväistä elämää.

Osiossa pohditaan, miten militaristiset käytännöt, asenteet ja puhutavat ovat yhteydessä esimerkiksi suhtautumisessamme ilmastokriisiin, eläimiin ja huumeisiin. Rauhantutkija **Karim Maichen** luku julkisten tilojen militarisoitumisesta herättää tarkastelemaan jokapäiväiseen elämäämme liittyvää turvallistamista sekä sitä, miten julkiset, kaikkien käyttämät kaupunkitilat tuottavat osassa kansalaisista myös turvattomuuden tunnetta.

Tuttujen teemojen lisäksi uutta ja innovatiivista

Euroopassa käytävä sota ja Venäjään liitettävät uhkakuvat lienevät syitä sille, miksi sukupuolten välisestä (epä)tasa-arvosta ja suomalaisesta asevelvollisuusjärjestelmästä ei hetkeen ole käyty laajempaa julkista keskustelua. *Sodan pauloissa* herättelee eloon tätä hiipunutta tasa-arvokeskustelua samalla nostaten esiin muitakin varusmiespalveluun liittyviä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokysymyksiä.

Lukijana tulee kiinnittäneeksi huomiota, ettei Puolustusvoimien erityisasemaa tai asepalveluksen toimintaperiaatteita juuri opeteta suomalaisessa yhteiskunnassa. Sukupuolittunut asevelvollisuus ylläpitää epätasa-arvoa siinäkin suhteessa, että noin puolella yhteiskuntamme jäsenistä – eli naisilla ja muillakin sukupuolivähemmistöillä – tietämys asevoimista lienee vähäistä tai heikkoa. Militaristista valtaa ja käytäntöjä perustellaan usein perinteellä, ja kirja osoittaa, miten [perinteellä perustelu](#) on ovela keino ylläpitää epäoikeudenmukaisia ja patriarkaalisia käytäntöjä ja hiljentää kriittiset äänet.

Militaristista valtaa ja käytäntöjä perustellaan usein perinteellä, ja kirja osoittaa, miten perinteellä perustelu on ovela keino ylläpitää epäoikeudenmukaisia ja patriarkaalisia käytäntöjä ja hiljentää kriittiset äänet.

Kaltaiselleni lukijalle, jolla ei ole henkilökohtaista kokemusta tai tarkempaa perehtyneisyyttä Puolustusvoimista, asepalveluksesta tai kriisinhallintaoperaatioista, teos on valaiseva. Teoksessa esitellyt teemat tulevat vain harvoin vastaan julkisessa keskustelussa puhumattakaan kirjoittajien esiin nostamista yksityiskohdista liittyen esimerkiksi Puolustusvoimien työelämää koskevaan palvelusohjesääntöön tai kriisinhallintajoukkojen lähettämistä koskevaan päätöksentekoon.

Posthumaania ja uusmaterialistisia ulottuvuuksia esittelevä osio nostaa esiin tavallisesta poikkeavia näkökulmia militarismin monimutkaisuudesta. Osio auttaa hahmottamaan sotilaallista valtaa ja käytäntöjä paitsi yhteiskunnassamme myös itsessämme, omilla arkisissa toiminnossamme ja ajattelutavoissamme.

Teos jäsentää lukijalle Puolustusvoimien asemaa ja asevoimiin liitettäviä perinteitä ja normeja opettavalla otteella, ja samalla herättelee tarkastelemaan sotilaalliseen valtaan liittyviä yhteiskunnallisia käytäntöjämme myös totuttujen teemojen ulkopuolelta. Teos valottaa etenkin veteraaneja koskevaa tutkimusta sekä heidän yhteiskunnallista statustaan

tavalla, joka herättää kysymään, miksei veteraaneja koskeva keskustelua käydä juuri muulloin kuin itsenäisyyspäivän yhteydessä.

Lisää kriittistä militarismitutkimusta tarvitaan

Kaiken kaikkiaan teos osoittaa, että militarismi on moniulotteinen yhteiskunnallinen ilmiö, jolle kukaan ei ole immuuni. Sotilaallinen valta on historian saatossa muovautunut kyseenalaistamattomaksi tai vakiintuneeksi osaksi yhteiskuntamme käytäntöjä ja asenteita, joita ei ole tavattu kritisoida.

On ymmärrettävää, että yksi kirja ei voi kattaa kaikkea, ja luonnollisesti joitakin militarismiin liittyviä teemoja jääkin teoksessa käsittelemättä. Yhteiskunnallista keskustelua ja tutkimusta kaivataan esimerkiksi suomalaisten suhtautumisesta ampuma-aseisiin. Tähän aiheeseen kriittinen militarismitutkimus varmasti löytää osuvia kysymyksiä.

Kaikessa ilonpilaajuudessaan teos antaa merkittävän panoksen niin tieteellisesti kuin yhteiskunnallisesti ja haastaa tarkastelemaan kriittisesti sitä, millaista militarisaation vaikutusvalta Suomessa on.

Sodan pauloissa on tärkeä keskustelunavaus Suomessa ja vakuuttaa lukijan siitä, että Suomessa tarvitaan lisää kriittistä, monialaista militarismitutkimusta sekä yhteiskunnallista keskustelua. Kaikessa ilonpilaajuudessaan teos antaa merkittävän panoksen niin tieteellisesti kuin yhteiskunnallisesti ja haastaa tarkastelemaan kriittisesti sitä, millaista militarisaation vaikutusvalta Suomessa on.

Toivon mukaan teos motivoi muitakin tutkijoita kriittisen militarismitutkimuksen pariin ja herättää julkista, rakentavaa vuoropuhelua yhteiskuntamme militaristisesta luonteesta. Kuten Hast ja Kotilainen, itsekin toivon, että ”sotaa ja sen julmaa, mieletöntä logiikkaa vastaan voisi protestoida ja sen voisi kyseenalaistaa ilman pelkoa leimaantumisesta naiiviksi tai peräti viholliseksi.”

VTM, YTM Meeri Tiensuu on väitöskirjatutkija Tampereen yliopiston Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskus Taprissa ja Poliitiikasta-lehden toimituskunnan jäsen.

Artikkelikuva: Melanie / Pixabay